

MUAMMOLI TA'LIM TEXNOLOGIYASI VA UNDA FOYDALANISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Samatova Halima Nuraliyevna

Osiyo xalqaro Universiteti 1-bosqich magistratura talabasi

Annotatsiya: Muammoli ta'lim texnologiyasi – bu o'quvchilarning fikrlash va ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi faollikni oshiradigan ta'lim metodidir. Mazkur maqolada muammoli ta'lim texnologiyasining mohiyati, uning o'qitishda qo'llanilishi, shuningdek, turli sohalarda (matematika, adabiyot, fan, tilshunoslik va boshqalar) bu texnologiyaning o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilingan. Tadqiqotda metodologik asoslar, sohalar bo'yicha o'qitish uslublari va muammoli ta'limni samarali qo'llashning asosiy tamoyillari ko'rib chiqilgan. Maqolada o'qituvchilar va talabalar uchun muammoli ta'lim texnologiyasidan qanday foydalansa bo'lishi, uning natijalari va imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Muammoli ta'lim, ta'lim texnologiyasi, o'quvchilarning fikrlash qobiliyati, metodologiya, ta'limning samaradorligi.

FEATURES OF PROBLEMATIC EDUCATIONAL TECHNOLOGY AND ITS USE

Annotation: Problem-based learning technology is an educational method aimed at developing students' thinking and creativity skills, enhancing the activity between the teacher and the student. This article analyzes the essence of problem-based learning technology, its application in teaching, and the specific characteristics of this technology in various fields (mathematics, literature, science, linguistics, etc.). The research examines the methodological foundations, teaching methods in different fields, and the main principles for effective implementation of problem-based learning. The article discusses how teachers and students can benefit from problem-based learning technology, its outcomes, and opportunities.

Keywords: Problem-based learning, educational technology, students' thinking ability, methodology, educational effectiveness.

ТЕХНОЛОГИЯ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ И ОСОБЕННОСТИ ЕЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ

Аннотация: Технология проблемного обучения — это метод обучения, направленный на развитие мыслительных и творческих способностей учеников, повышающий активность между преподавателем и учащимися. В данной статье анализируется сущность технологии проблемного обучения, её применение в преподавании, а также специфические особенности этой технологии в различных областях (математика, литература, науки, лингвистика и др.). Исследование рассматривает методологические основы, методы преподавания в разных областях и основные принципы эффективного применения технологии проблемного обучения. В статье обсуждается, как преподаватели и студенты могут использовать технологию проблемного обучения, её результаты и возможности.

Ключевые слова: Проблемное обучение, образовательная технология, мыслительные способности учеников, методология, эффективность образования.
Kirish. Muammoli ta'lim texnologiyasi so'nggi yillarda ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylangan. Ushbu texnologiya talabalarning faol ishtirokini ta'minlab, ularning bilimga qiziqishini oshirishga yordam beradi. Muammoli ta'limni qo'llashda o'qituvchilar nafaqat bilimlarni uzatish, balki o'quvchilarda muammolarni hal qilish, mustaqil fikrlash va ijodkorlikni rivojlantirishni maqsad qiladilar. Boshqacha aytganda, muammoli ta'lim texnologiyasi o'qitishda faqatgina ma'lumotlarni o'rgatish bilan cheklanmaydi, balki o'quvchilarning problemaga yondoshuvini, tahlil qilish va yechim topish qobiliyatlarini ham shakllantiradi. Ushbu maqolada muammoli ta'lim texnologiyasining mohiyati, afzalliklari va uning turli sohalarda qo'llanishi tahlil qilinadi.

Asosiy qism. Muammoli ta'lim texnologiyasining rivojlanishi va qo'llanishiga doir ko'plab ilmiy ishlar mavjud. V.I.Shatalov va A.A.Verbitskiy kabi olimlar o'z ishlarida ta'lim texnologiyalarining samaradorligini o'rganishgan. Shatalov Muammoli ta'limning o'quvchilarni rivojlantirishdagi o'rnini haqida alohida ta'kidlagan. Uning fikriga ko'ra, muammoli ta'lim, o'quvchilarni passiv auditoriyadan faol subyektlarga aylantirish imkonini beradi. V.P.Bespalko esa muammoli ta'limni interaktiv metodlar bilan bog'lashga alohida e'tibor bergan. Shu bilan birga, so'nggi yillarda pedagogik texnologiyalar va metodlar sohasida amalga oshirilgan ko'plab tadqiqotlar muammoli ta'lim texnologiyasining samaradorligini ko'rsatmoqda.

A.M.Novikov o'z tadqiqotlarida muammoli ta'lim texnologiyasining o'quv jarayonidagi metodik asoslarini tahlil qilgan. Uning fikriga ko'ra, muammoli ta'lim texnologiyasi o'quvchilarda mustaqil fikrlash, qaror qabul qilish va mantiqiy tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bunda o'quvchiga savollarni taqdim etish, ularga javob berish va o'rganilayotgan mavzu bilan bog'liq muammolarni yechish vazifasi yuklatiladi.

Ushbu maqola muammoli ta'lim texnologiyasining samaradorligini baholash uchun turli metodologik yondashuvlarni qo'llaydi. Tadqiqotda asosan amalga oshirilgan tajribalar, so'rovnomalar, psixologik testlar va tahliliy usullar ishlatilgan. Shuningdek, turli sohalarda muammoli ta'lim texnologiyasining qo'llanilishining samaradorligini o'rganish uchun o'qituvchilar va talabalar bilan intervyular o'tkazildi. Metodologik jihatdan, tadqiqotda o'quvchilarni muammolarga qarshi yondashuvini o'rganish, o'qituvchilar tomonidan muammoli metodlarning qanday qo'llanilishini va bu jarayonlarning o'quvchilarning fikrlash qobiliyatiga qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qilishga alohida e'tibor qaratildi.

Muammoli ta'lim texnologiyasi muammoli vaziyatlar va mashg'ulotlarni amaliy yo'naltirilganligi tufayli, o'quv materialining o'zlashtirilish samaradorligini oshishiga imkon beradi. Mashg'ulotlar paytida gipoteza (faraz) qo'yiladi, uning asoslanganligi ko'rsatiladi va bu muammoning yechimi beriladi. Ko'pchilik hollarda bizning o'qituvchilar darslarda faqatgina dalillar keltiradilar (ular hatto yangi bo'lsa ham), ammo misol uchun AQShda o'qituvchi masalani o'rganish uslubini, o'zi qo'ygan muammoni yechish yo'llarini, tajriba xususiyatini, uning natijalarini ko'rsatadi va tushuntiradi. Ya'ni u tadqiqotchi sifatida namoyon bo'ladi. Birinchi navbatda, ayniqsa, ana shu narsa ta'lim oluvchini qiziqtirib qo'yadi, unda ijodiy fikrlash va faollikni tug'diradi.

Muammoli o'qitish, o'qitishning shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalariga taalluqli, chunki bu yerda shaxsga subyekt sifatida qaraladi, muammoli vaziyatlarning maqsadi – pedagogik jarayonda o'ziga xos qiziqish uyg'otishdir. Muammoli o'qitish, o'qitishning eng tabiiy samarali usulidir, chunki ilmiy bilimlar mantiqi o'zida muammoli vaziyatlar mantiqini namoyish etadi.

Pedagogikaga oid adabiyotlarda muammoli o'qitishning turli ta'rif va tavsiflari bor. Bizningcha, nisbatan to'liq va aniq ta'rif M.I.Maxmutov tomonidan berilgan bo'lib, unda muammoli o'qitish mantiqiy fikrlar tadbirlari, tahlil, umumlashtirish hisobga olingan o'rgatish va dars berish usullarini qo'llash qoidalari va talabalarning

tadqiqot faoliyatlari qonuniyatlarining tizimi sifatida izohlanadi. Muammoli o'qitishning mohiyatini o'qituvchi tomonidan talabalarning o'quv ishlarida muammoli vaziyatni vujudga keltirish va o'quv vazifalarini, muammolarini va savollarini hal qilish orqali yangi bilimlarni o'zlashtirish bo'yicha ularning bilish faoliyatini boshqarish tashkil etadi. Bu esa bilimlarni o'zlashtirishning ilmiy- tadqiqot usulini yuzaga keltiradi. Ma'lumki, o'qitishning har qanday asosida inson faoliyatining muayyan qonuniyatlari, shaxs rivoji va ular negizida shakllangan pedagogik fanning tamoyillari va qoidalari yotadi. Insonning bilish faoliyati jarayoni mantiqiy bilish ziddiyatlarini hal qilishda obyektiv qonuniyatlari didaktik tamoyil – muammolilikka tayanadi.

Fanda muammoli o'qitish bilan aloqador ikkita tushuncha ishlatiladi: «muammo» va «muammoli vaziyat» tushunchalari. Ayrim hollarda ular sinonimdek tushunilsada, lekin bu atamalar bilan belgilangan obyektlar o'z hajmi bilan farqlanadi. Muammo muammoli masalalar ketma-ketligiga ajraladi. Demak, muammoli masalani muammoning oddiy, xususiy bir masaladan iborat holati sifatida ko'rish mumkin. Muammoli vaziyat har qanday fikrlash mashaqqatlaridan farq qilib, unda talaba mashaqqat talab qilgan obyekt (tushuncha, fakt)ning unga avval va ayni vaqtda ma'lum bo'lgan vazifa, masala bo'yichaichki, yashirin aloqalarini anglab yetadi. Muammoli vaziyatning mohiyati shuki, u talaba tanish bo'lgan ma'lumotlar va yangi faktlar, hodisalar o'rtasidagi ziddiyatdir, bunda, ularni tushunish va tushuntirish uchun avvalgi bilimlar kamlik qiladi. Bu ziddiyat bilimlarni ijodiy o'zlashtirishni harakatlantiruvchi kuchdir.

**Research Science and
Innovation House**

Muammoli o'qitish samaradorligining to'rtta bosh sharti mavjud:

muammo mazmuniga nisbatan yetarli qiziqish uyg'otishni ta'minlash;

muammo yechimidagi har bir bosqichda paydo bo'ladigan ishlarni bajara olish mumkinligini ta'minlash (ma'lum va noma'lumlar nisbatining maqbulligi);

muammo yechimida olinadigan axborotni o'quvchilar uchun muhimligi;

pedagog va o'quvchi orasidagi munosabat xayrixohlik ruhida kechishi, ya'ni o'quvchilar tomonidan bildirilgan barcha fikr va farazlar e'tibor va rag'batsiz qolmasligi zarur;

Muammoli vaziyatlarning quyidagi turlari belgilangan:

✚ **Favqulotda vaziyat** (kutilmagan vaziyatda shoshilinch va tezkor xatti-harakatlar, muammo yechimi talab qilinadi).

✚ **Nizo vaziyati** (to'qnashuv, kelishmovchilik, fikrlar qarama-qarshiligi vaziyatida munosib xatti-harakatlar, muammo yechimi talab qilinadi).

✚ **Tanlash vaziyati** (muammoli vaziyatni hal qilishning muqobil variantlari ichidan eng maqbul asosli xatti-harakatlar tanlanib, muammoni yechish talab qilinadi).

✚ **Inkor vaziyati** (berilgan tasdiq ifodasidagi vaziyatda xatoliklar va inkor etiluvchi holatlar aniqlanadi, asoslanadi, isbotlanadi, muammo yechimi talab qilinadi).

✚ **Faraz vaziyati** (hali sodir bo'lmagan, lekin sodir bo'lishi mumkin bo'lgan kutilmagan noodatiy vaziyat yoki holatlar doirasida xatti-harakatlar, muammo yechimi talab qilinadi).

✚ **Nomutanosiblik vaziyati** (nazariya va amaliyot, ilmiy va hayotiy bilimlar o'rtasidagi nomuvofiqlik vaziyatlarida muammo yechimi talab qilinadi).

Muammoli o'qitish mashg'ulotlarini tashkil etish va o'tkazishning muhim tomoni shundaki, bunda o'qituvchiuning ham ta'limiy, ham tarbiyaviy funksiyasini yaxshi anglab olgan bo'lishi talab qilinadi. O'qituvchi hech qachon talabalarga tayyor haqiqatni yoki yechimni berishi kerak emas, balki ularga bilimlarni olishga turtki berishi, mashg'ulotlarda va hayot faoliyatlarida zarur bo'lgan axborot, voqea, vaqt va hodisalarni ongida kayta ishlashlariga yordam berishi lozim bo'ladi. Muammoli o'qitish bilimlarni ongli va mustahkam o'zlashtirish, atrof-muhitga o'zining faol munosabatini belgilab olishda talabalar bilish faoliyatini jonlantirishda katta imkoniyatlarga ega. Muammoli o'qitishda o'qituvchi talabalarning bilish faoliyatini tashkil etadi, shundagina talabalar fanlarni tahlil qilish asosida mustaqil ravishda intellektual mashaqqatlarni hal qilish, xulosa chiqarish va umumlashtirish, qonuniyatlarni shakllantirish, qo'lga kiritilgan bilimlarni yangi vaziyatga tatbiq etishga intiladi.

Muammoli ta'lim texnologiyasining samarasini o'rganish natijasida quyidagi asosiy xulosalarga keldik:

➤ Faollikni oshirish: Muammoli ta'lim texnologiyasini qo'llash o'quvchilarning faolligini oshiradi. O'quvchilar o'zi mustaqil tarzda muammolarni hal qilishga intiladi, bu esa ularning ta'limga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

➤ Ijodkorlikni rivojlantirish: Muammolarga yondoshuvda ijodkorlikni rivojlantirishning yangi imkoniyatlari ochiladi. O'quvchilar an'anaviy bilimdan tashqari, turli nuqtai nazarlardan fikrlashga va yangi yechimlar topishga intiladilar.

➤ Kollektiv ishni rag'batlantirish: Muammoli ta'limda jamoa ishlari ko'p ahamiyatga ega. O'quvchilar muammolarni guruhda hal qilish orqali o'zaro hamkorlik qilishni, fikr almashishni va birgalikda yechim topishni o'rganadilar.

➤ Mavjud muammolarni aniqlash: O'quvchilar o'zlari bilan bog'liq muammolarni aniqlashda muvaffaqiyatga erishadilar. Buning natijasida o'quvchilar hayotdagi haqiqatga yanada yaqinroq bo'lgan muammolarni hal qilishga qodir bo'ladilar.

Xulosa: Muammoli ta'lim texnologiyasining o'qitishda qo'llanilishi o'quvchilarning ijodkorlik va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bu texnologiya o'quv jarayonini faollashtiradi va o'quvchilarni real hayotdagi muammolarni hal qilishga tayyorlaydi. Shu bois, muammoli ta'limni o'qituvchilar tomonidan kengroq qo'llanilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Shatalov, V.I. (1982). Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. – Moskva: Pedagogika.
2. Verbitskiy, A.A. (2000). Ta'lim texnologiyalarining pedagogik asoslari. – Moskva: Pedagogika.
3. Bospalko, V.P. (1993). Ta'lim texnologiyalari: yangi ko'rinishlar va yondoshuvlar. – Moskva: Rossiyadagi universitetlar nashriyoti.
4. Novikov, A.M. (2010). Muammoli ta'limning metodik asoslari. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi O'qituvchi nashriyoti.
5. Numondjonovna, D. G. (2021). The use of interactive methods in forming the ecological worldview of preschool children. Middle European Scientific Bulletin, 11.
6. Numondjonovna, D. G. (2022). The Importance of Aesthetic Education in Comprehensive Education of Preschool Children. International Journal of Discoveries and Innovations in Applied Sciences, 2(2), 54-57.
7. Numondjonovna, D. G. (2021). The importance of using multimedia to expand children's worldwide during the activities. Asian Journal Of Multidimensional Research, 10(7), 28-31.
8. Davranova Gulbahor, N. (2022). Advantages of using modern information technologies in teaching russian language for primary school students. American journal of social and humanitarian research, 3(1), 333-338.
9. Davranova, G. N. (2022). Use of Information Technologies in Primary School Russian Lessons. European journal of innovation in nonformal education, 2(6), 73-78.
10. Numondjonovna, D. G. (2022). Maktabgacha va boshlang 'ich ta'lim tizimida sifat samaradorligini oshirishning innovatsion yondashuvi. PEDAGOGS jurnali, 1(1), 144-146.
11. Davranova, G. N. (2023, January). THE DEVELOPMENT OF PUPILS'SPEECH IN RUSSIAN LESSONS IN ELEMENTARY SCHOOL. In

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE" INNOVATIVE TRENDS IN SCIENCE, PRACTICE AND EDUCATION" (Vol. 2, No. 1, pp. 147-154).

12. Numondjonovna, D. G. (2022). Tabiat bilan tanishtirish orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik madaniyatni rivojlantirish. PEDAGOGS jurnali, 1(1), 363-367.

13. Numondjonovna, D. G. (2024). SHAXSGA YO'NALTIRILGAN YONDASHUV ASOSIDAGI TA'LIMNING AHAMIYATI. PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI, 2(1), 197-202.

14. Numondjonovna, D. G. (2024). FORM, METHOD, TOOLS OF USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN TEACHING RUSSIAN IN PRIMARY SCHOOL PUPILS. Miasto Przyszłości, 47, 495-499.

**Research Science and
Innovation House**